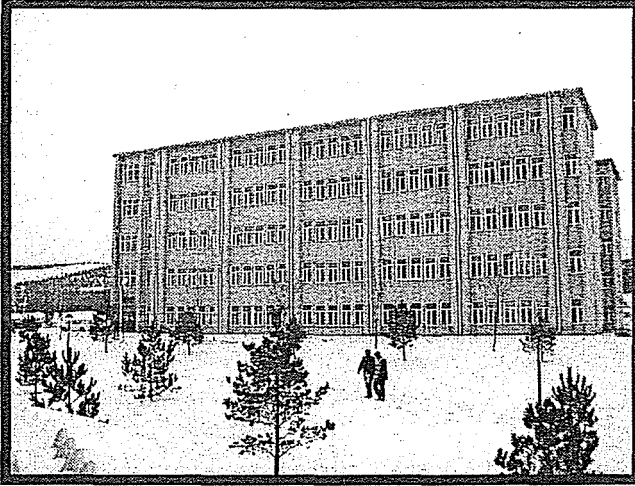
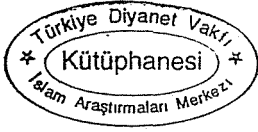

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

VI / II

sivas – 2002

BAHÂİLİĞİN ARKA PLANI VE SÖYLEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (SİVAS ÖRNEĞİ)

Metin BOZKUŞ

Anahtar kelimeler: Şeyhîlik, bâbîlik, bahâîlik, Sivas'ta bahailik

ÖZET

Bu makalede, biz Bahailiğin arka planı ve söylemi ile ilgili bazı hususları ortaya çıkarmaya ve cevaplamaya çalıştık. Bu amaçla önce Bahailiğin kısa bir tarihini, Bahailiğin üzerine oturduğu şeyhîlik tarikati ve Babilik inancını, Bahailiğin kurucusu Bahau'llah'ın hayatını, Bahau'llah'tan sonra Bahailiğin durumu ve günümüzde Bahailiğin teşkilat yapısını sunduk. Ardından İslam ve Bahailik ile Şiilik ve Bahailik ilişkilerini değerlendirdik. Sonunda Sivas ve çevresinde Bahailikle ilgili ayrıntılı bilgi verdik.

ABSTRACT

In this article, we tried to put out background of Bahaism. With this aim, first we mentioned a brief of history of Bahaism, the believe of Babism, the shaykhism the religious which Bahaism baset on it, the life of Bahau'llah, who is the founder of Bahaism, Bahaism after Bahau'llah and the structre of the organization of Bahaism today. Than, we compared Islam and Bahaism, also Bahaism relotion with shiism. Lastly we gived some more details about Bahaism in Sivas and its surroundings.

GİRİŞ

Bu makalede Bahâîliğin tarihini ve görüşlerinin bütününi temel kaynakları açısından inceleme amacıyla değilim. Amacım Bahailiğin arka plânını ve saöylemini tarihî, kültürel, sosyal ve dinî şartlar bağlamında objektif bir yaklaşımla incelemek olacaktır. Bu amaca yönefik olarak, Bahâîliğin ortaya çıktığı ve yayılma imkânı bulduğu sosyo-kültürel çevrenin incelenmesi ve bu esnada kullanılan propaganda dili ile öne çıkan propaganda malzemesinin kritize edilmesi kanaatimce, Bahâîlikle ilgili bilinmesi gereken önemli hususlardır. Bu arada, mevcut teorik bilgiler yanında, Sivas bölgesinde Bahâîlik ve Bahâîlerle ilgili elde ettiğim bilgi ve gözlemleri de sunmaya çalışacağım. Bu gözlemler genel olarak, Üniversitemizde bulunan Bahâî öğretim üyeleri ile ikili ilişkilerde edindiğim bilgilere dayanacaktır. Böyle bir makale yazmayı uzun zamandır düşünmektaydım. Çünkü Üniversite ve şehir çevresinde sürekli olarak Bahâîlik ve Sivas'taki Bahâîlerle ilgili sorulara muhatap olmaktaydım. Bu konuda ilk talep İlahiyat Fakültesi Öğretim elemanlarından gelmişti. Biz de Bahâî

öğretim üyelerini davet ederek ilâhiyat hocalarıyla buluşturduk ve karşılıklı fikirlerin savunulduğu faydalı bir toplantı gerçekleştirdik. Şehirde de, özellikle valilik ve müftülük çevresinde bu konuyu soran insanlarla karşılaşmaktaydım. Ayrıca Türkiye’de, Bahâilîğin yayıldığı ve Bahâî öğretim üyelerinin bulunduğu iller ve üniversiteler arasında Sivas’ın da ismi geçmektedir. Dolayısıyla dışarıdan merak saranlara da bilgi vermek durumundaydım. Bu gaye ve ilkeler doğrultusunda, bu incelemenin bilimsel ve objektif olması yanında, her kesimden insanın faydalanabilmesi için gayret sarfettim.

1- Bahâilîğin Arka Planı

Bahâilîğin ortaya çıkışında ve yayılma sürecinde dinî-mezhebî inançların önemli etkisi olmuştur. Yani Bahâilîlik, belli bir inanç yapısı üzerine kendisini bina etmiştir. Bu yapının temel taşlarını Şîî-İmamiyye’nin “Beklenen Mehdî” anlayışı ile, bu anlayışın bir uzantısı olarak ortaya çıkan “Şeyhîlik” inancı oluşturmaktadır. Şeyhîlik anlayışının bir adım daha ileriye götürülmesiyle “Bâbilîlik” ve ondan da “Bahâilîlik” şekillenmiştir. Dolayısıyla Bahâilîlik, önce halk nazarında her biri birer inanç konusu olan hususların yorumlanması ile başlamış, zamanla bu yorumlara kutsallıklar atfedilmek suretiyle, bağımsız bir inanç sistemi olarak kendisini sunmaya çalışmıştır. Günümüzde de bu yaklaşım tarzı aynen uygulanmaktadır. Örneğin, ilk defa karşılaşılan bir kişiye, Bahâilîğin bağımsız bir din değil de “beklenen mehdî” anlayışına bağlı olarak, İslamiyet içerisinde ortaya çıkan bir tür mezhep veya tarikatmış gibi telkinde bulunmaktadır. Yani bu inancın, ortaya çıktığı ve günümüzde yayılma imkânı bulduğu çevreler arasında bir tür dinî-siyasî benzerlikler öne çıkmaktadır. Bu nedenle, Bahâilîğin oluşum sürecinin kısa bir özeti ile ortaya çıktığı sosyo-kültürel çevre ile ilgili bilgi vermeyi gerekli görüyorum.

a. İmamiyye Şiasında Mehdîlik İnancı

Bahâilîlik belli bir tarihi sürece dayanmakta ve ortaya çıkışı itibariyle İran toplumunun sosyo-kültürel çevresi üzerine oturmaktadır. Bahâilîğin tarihi, İsnâaşeriyye fırkası içinde doğan ve “Şeyhiyye” diye adlandırılan tasavvufî hareketin mahsûlü sayılan Bâbilîlik ile başlamaktadır. Bâbilîlik, Bahâilîlikle benzer prensipleri savunan, ortaya çıkışı ve yaşadığı tarihî süreci aynı olan ve Bahâilîğin bilinmesi açısından köprü vazifesi gören bir inançtır. Bâbilîlik, felsefî olarak batını te’villerle karmaşık hale sokulmuş olan tasavvufî bir anlayışla şîîliğin özünü oluşturan “mehdîlik” anlayışına dayanmaktadır.¹ Arapçada, “mehdî” kelimesi “hedâ” fiilinden türetilmiş bir ismi mefuldür. Hedâ, tanımlamak, açıklamak ve delil getirmek anlamlarına gelmektedir. Mehdî ise, doğruya iletilmiş, hidayete ulaştırılmış kimse demektir. Mehdî tabîri Kur’an’da geçmemekte, buna karşın onunla aynı kökten türemiş olan “mühtedî” ve “hâdî” tabirleri geçmektedir.²

¹ Bkz. Butros Bistamî, “Babiyye”, *Dairetü’l Meârif*, V, 26; Muhammed Ebû Zehra, *İslam’da Siyasî ve İtikadî Mezhepler Tarihi*, çev. H. Karakaya-K. AYTEKİN, İstanbul, 1983, s. 264.

² Ahmet Emin, *Duha’l-İslam*, Beyrut, trs., III, 235-246; Mustafa Öz, *İmamiyye Şiası’nda Onikinci İmam ve Mehdî İnancı*, İstanbul, 1995, s. 33; Süleyman Uludağ, *İslam’da İnanç Konuları ve İtikadî Mezhepler*, İstanbul, 1996, s. 434-440.

Mehdî tabiri daha çok bazı hadislerde geçmektedir.³ Ve buralarda lugat anlamında, yani "Allah'ın doğruya ulaştırdığı kimse" anlamında gelmiştir. Sonra bu tabire, "beklenen ve yeryüzünü adaletle dolduracak imam" anlamı verilmiştir. Bu anlamı ilk defa Hz. Ali'nin kölesi Keysan, Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye için kullanmıştır. Keysan, Muhammed'in, Razvâ dağında kaldığını iddia etmiştir. Oysa Muhammed h. 81'de ölmüş ve Bâkî mezarlığında defnedilmiştir. Ancak taraftarları onun ölmediğini, gâib olduğunu ve günün birinde döneceğini iddia etmişlerdir. Böylece İsnâaşeriyye fırkasının beklenen imam fikrinin esasını bu hadise oluşturmuştur. Zamanla mehdî konusunda çok şey söylenmiştir. Özellikle, şiîler arasında bu kavram hızla yayılmış ve bu konuda pek çok hadis uydurulmuştur. Hadis âlimleri bu hadislerin senetlerinin zayıf olduğunu açıklamıştır. Emevî yönetiminin haksız uygulamaları bu fikrin yayılmasını hızlandırmıştır. İslâm tarihinde, Alevîler (Şiîler), Emevîler ve Abbâsiler "mehdî" lafzını kendileri açısından kullanmışlar ve bu isim her birinde farklı bir içerik kazanmıştır. Kısaca mehdî fikrinin siyasî, ictimai ve dinî pek çok sebebi vardır. Ancak bu fikir ilk önce şiîler arasında taraftar bulmuş ve şiî önderler, tabilerinin ümitsizliğe kapılarak dağılmasından korktukları için mehdî fikrini canlı tutmuşlardır.⁴

İmamiyye şiasında, imamet konusu iman esaslarındandır. Din; Kur'ân, hadis ve 12 imamın sözlerinden oluşur. Beklenen mehdî, onikinci imam Muhammed el-Mehdî'dir. 30 Temmuz 869 tarihinde doğmuş, 2 Ocak 873 tarihinde babasının vefatından sonra gizlenmiştir. Halen sağ olduğuna inanılan Onikinci İmamın kaybindan 260 / 873 yılından 15 Şaban 328 / 27 Mayıs 940 tarihine kadar geçen devreye Gaybet-i Suğrâ (küçük gizlilik) denir. İnanışa göre, bu dönemde onikinci imam ile şiîler arasında, ümmetin işlerine hidayet etmek üzere dört sefir görevli kılınmıştır. Bunlara Nüvvâb-ı Erba'a (dört kapı) da denir. Dördüncü sefir olan Ali b. Muhammed'in 15 Şaban 328 / 27 Mayıs 940 tarihinde ölümüyle başlayan ve günümüze kadar süren devreye Gaybet-i Kübrâ (büyük gizlilik) dönemi denir. Artık bu dönemde Onikinci İmam, Mehdi sıfatıyla, insanların gözünden tamamen gizli (gâib)'dir, ama sağdır. O, yeryüzü haksızlık ve zulümle doluğu, her türlü kötülük ve düzensizliğin etrafı kasıp kavurduğu huzursuzluk günlerinde mutlaka ortaya çıkacak ve dünyayı adaletle dolduracaktır. Bu bakımdan Gâib İmam'a inanç, Şiî-İmamiyye'nin bütün mensupları, özellikle haksızlık ve adâletsizliklerden, sosyal ve ekonomik sıkıntılardan en çok muzdarip olan halk tabakası arasında son derece güçlüdür ve yegâne ümit ve teselli kapısıdır. Gâib İmam'ın bir gün döneceği beklentisi bu kitlenin en büyük ve en önemli dayanağıdır.⁵

b. Şeyhîlik Tarîkatı

Şeyhîlik, İran'da Ahmet Ahsâî (1753-1826)'nin kurduğu ve talebesi Kazım Reşî (1783-1843)'nin geliştirdiği, Bâbîlik için geçiş görevi gören, bir harektir. Esas

³ Buhari ve Müslim "mehdi" hadislerini, kendi şartlarını taşımadıkları için rivayet etmediler. Bu hadisleri Ebû Davud, Tirmizî, İbn-i Mace ve diğerleri rivayet ettiler. Bkz. Avni İlhan, *Mehdîlik*, İstanbul, 1993, s. 130-40; Ali Osman Ateş, *Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler*, İstanbul, 1996, s. 47-57.

⁴ Bkz. Emin, *Duha'l-İslam*, III, 235-241; İlhan, a.g.e., s. 65-103; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965, s. 214-15; Muhsin Abdülhamid, *İslama Yönelen Yıkıcı Hareketler (Bâbîlik ve Bahâilîğin İyüzü)*, çev. M. Saim Yeprem-Hasan Güleç, Ankara, 1973, s. 47-53.

⁵ Bkz. Ethem Ruhi Fiğlalı, *İmamiyye Şiası*, İstanbul, 1984, s. 175-80; Kaşifü'l-Gitâ, *Caferî Mezhebi ve Esasları*, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1976, s. 50-55; Öz, a.g.e., s. 59-67.

itibariyle, Şîî-İmamiyye'de Gaybet-i Kübrâ döneminde, Şîîlerin, Allah'ın hücceti olarak gördükleri imamlarının manevî nûrunu yansıtacak veya onunla bağlantı kuracak ve ona açılacak kapı (bâb) anlamında bir kâmil şîî'nin varlığı esasına dayanır.⁶ Şeyh Ahmet Ahsâî, küçük yaşta Kur'ân-ı öğrendi. Pek çok din aliminden dersler aldı. 20 yaşında Necef ve Kerbela'yı ziyaret etti. Ehl-i Beyt ve imamlara duyduğu büyük saygıyla meşhur oldu ve çevresinde insanlar toplandı. Mi'rac, Kıyamet ve va'dedilen kimsenin zuhuru konularında farklı fikirleriyle öne çıktı. İran'da Şiraz ve Yezd şehirleri ile Mekke ve Medine'yi ziyaret etti. O'nun vefatından sonra hareketin başına talebesi Kazım Reştî geçti. Kazım Reştî de küçük yaşta Kur'ân'ı öğrendi. 22 yaşında Şeyh'e talebe oldu. Onun yolunu sürdürdü. Beklenen Zuhur'un yakın olduğunu söyledi ve anlattıklarıyla düşmanlar kazandı. Şîîler tarafından küfrüne karar verildi.⁷

Şeyhlik tarikatı, Oniki İmamı, ilahi iradenin zuhur ettiği yer, Allah'ın arzusunun müfessirleri ve hilkatın mucib sebepleri olarak görür. Dolayısıyla onlar olmasalardı, Allah hiçbir şeyi yaratmayacaktı, o halde onlar yaratılışın nihâî gayesidirler. Ulûhiyetin tezahürleri onlar vasıtasıyla hasıl olur. Gaybet-i Kübrâ'dan sonra onların nurunu ve Hz. Muhammed'in hakikatini aksettirecek bir "kâmil şîî'nin var olması gerekir. Kâmil Şîî olarak bu nur en mükemmel bir şekilde kendilerinde tecelli etmiştir. Allah idrak edilemez ve hiçbir yaratılmış olan varlığın düşüncesine sığmaz. Ancak hakikatte, en yüksek varlığın cevheri olan imamlar vasıtasıyla anlaşılabilir. Levh-i mahfuz, bütün yer ve gökleri ihata eden imamın kalbidir.⁸

İmamiyye şiası onyedinci yüzyılda Usûliyye ve Ahbârîyye adı altında bir bölünme ve çekişmeyi yaşamaktaydı. Bu bölünmenin izleri onbirinci ve onikinci yüzyıllara kadar uzanır. Ahbârî anlayış, Molla Muhammed Emîn Esterâbâdî (ö. 1623) tarafından sistemli bir yapıya kavuşturulmuştu. Temel hedefi, şîî fikhini icthada dayalı akli esaslar yerine, Kur'ân ile Ehl-i Beyt'ten gelen hadislerle dayandırmaktı. Bu anlayış, aslında imamiyye şiası içinde ilk günlerden itibaren ulemâ tarafından temsil edilmişti. Ancak Safevîlerin son dönemleri ile Kaçar hanedanının ilk yıllarında ulemâ, fikhî pek çok meseleyi çözme zarureti ile karşı karşıya kalınca, içtihat konularında kendilerini olabildiğince hür hissetmiş; bu durum da Ahbârîlerin tepkisini çekmiştir. Usûlî anlayış ise, müctehidlere geniş ve mutlak yetkiler tanımış ve onları 'taklîd mercî' haline getirmişti. Buna göre mukallid olan bir şîî, yaşayan bir müctehide bağlanmak ve onun itikâdî ve fikhî emirlerine uymak zorundadır. Ahbârîler ise, gâib olan imama bağlanmayı, Kur'ân ve Ehl-i Beyt'ten gelen hadislerle yetinmeyi savunmuştu. Ahmet Ahsâî bu iki anlayışın temsilcileri ile temaslarda bulunmuş ve görüşlerini öğrenmiştir. O, Şîîlerin, yaşayan bir müctehidin otoritesine bağlanma anlayışı olan usûlî anlayışı reddetmiş ve bunun yerine, "er-ruknu'r-râbî" (dördüncü esas) akîdesini ileri sürmüştür. Ayrıca İmamiyye'nin inanç esası olarak benimsediği, tevhid, nübüvvet, imamet, meâd ve adalet esaslarını; tevhid, nübüvvet ve imamet şeklinde üçe indirgemiş ve bunlara dördüncü olarak, imamlar ile inananlar arasında aracılık yapan, 'kâmil şîî' inancını eklemiştir. Buna göre, kâmil şîî, manevî müşahede

⁶ Ethem Ruhi Fiğlalı, *Bâbilik ve Bahâilîk*, Ankara, 1994, s. 4; CL. Huart, "Şeyhiler," *İA*, XI, 479; Abdülhamid, a.g.e., s. 55-56.

⁷ Neyir Özsuca, *Bahâî Tarihi Özeti*, İstanbul 1987, s. 9-12; *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi* (E.Ruhi Fiğlalı Bşk. Heyet) İstanbul, 1987, s. 31; Abdülhamid, a.g.e., s. 62-66.

⁸ Huart, *Şeyhiler*, XI, 479-80; E. Ruhi Fiğlalı, "Bahâilîk", *DİA*, IV, 465.

yoluyla imamların lütfüne mahzar olmuş, bilgisi imamlarla kurduğu derin alakadan dolayı imamlar tarafından ihsan edilmiş, hatadan korunmuştur. O, kâmil şîi'nin sıfatlarını anlatan sözleriyle kendisini tasvir etmiştir. Nitekim talebeleri, "Allah, imamların suretinden kaybolduktan sonra geri dönmüş olan ve dördüncü rükün sayılan Şeyh Ahmed'in şahsında en kuvvetli bir surette tecelli etmiştir. Hatta Ondaki tecelli Allah'ın peygamberlerinde ve imamlarında görülen en büyük tecellisidir" demişlerdir. Buna göre İmamlar, Allah'ın her şeyden münezze olan varlığının bilgisi ise bu bilginin mâlum olan şeylerin bilgisine açılan merkezi de Şeyh Ahmed Ahsâî ile talebesi ve halifesi Kâzım Reştî'dir.⁹

Kâzım Reştî, hocasının temkinli ve örtülü ifadelerle ileri sürdüğü görüşleri daha açık bir şekilde ortaya koymuştur. Ona göre, iki Muhammedî çağ vardır: Birincisi, zevâhir dönemi ve şeriatın kemâl devridir. Bu çağ, onikinci hicri asrın (onsekizinci milâdî yüzyıl) bitimi ile sona ermiştir. İkincisi, bâtinî gerçekler devridir. Şeyh Ahmed, bâtinî gerçeklerin yeni çağının öncüsüdür. Bu inançlar, şeyhiler arasında yüzyılın sona ermesiyle, zuhûru yaklaştığına inanılan Mehdi'yi beklemeye veya bir kâmil şîi'nin varlığını aramaya insanları sevk etmiştir. Kazım Reştî, va'dedilen mehdînin zuhurunun yaklaştığını belirtmiş ve çevresindekilere onu bulana kadar boş durmamalarını önermiştir. Bu nedenle talebesi Molla Hüseyin Buşruye'ye görüşlerini yayma emrini vermiştir. Molla Hüseyin bu maksatla Şiraz'a gitmiş ve daha önce Kazım Reştî'nin talebeliğini yapmış olan Mirza Ali Muhammed ile karşılaşmış, bu esnada, Ali Muhammed, Molla Hüseyin'e kendisinin Bâb olduğunu ilan etmiş ve bey'atını istemiştir. Molla Hüseyin de, onun vaat edilen olduğuna kanaat getirerek, ona bey'at etmiştir. Ancak şeyhilerin tamamı Ali Muhammed'e bey'at etmemiş ve kendi aralarında pek çok kola ayrılmıştır. Şeyhiler bugün çoğunlukla Kirmân, Tebrîz, Hurremşehir, Abâdân, Tahran, Âbâde, Mervdeşt, Rafsancân, Şîrâz, Zunûz ve Basra'da yaşarlar ve kendilerini Şîliğin bâtinî yönlerini koruyan ve derinliğine yorumlayan elit bir zümre olarak görürler. Sayıları, yaklaşık olarak, İran'da 200.000, Irak'ta da 300.000 dolayındadır.¹⁰ Sivas'ta görüştüğümüz Bahâîler, genel olarak Ahmet Ahsâî ve Kazım Reştî'yi, Onikinci İmam nazarıyla Bâb'a, ilk inananlar olarak kabul ederler.

c. Bâbilik inancı

Lugat anlamı "kapı" demek olan "bâb" kelimesi, Arapçada pek çok muhtelif şekillerde ve mecazî manalarda kullanılmıştır.¹¹ Terim olarak, tasavvufta, girilen kapı ve derûn ile münasebet sağlamaya yarayan vasıta, İsmaililikte, mezhebin sırlarını öğreten ve Asâs denilen ruhanî, Nusayrilikte ise neşir ve irşada memur Salmân-ı Fârisî demektir. Ancak bu kelime, kendisini ilâhî hakikati tanımağa ileten bir kapı olarak ilan etmiş olan Şirazlı Seyyid Ali Muhammed tarafından zatî isim edinilmesi ile meşhur olmuştur.¹² Ali Muhammed (Bâb) 1819'da Şiraz'da doğdu. Kazım Reştî'nin derslerine çok az katıldı. Ticaretle uğraştı. 25 yaşında iken Molla Hüseyin'le karşılaştı

⁹ Fiğlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 5-9; Abdülhamid, a.g.e., s. 55-56; Muhammed Cevad Meşkur, *Mevsuatü'l-Firakî'l-İslamiyye*, Beyrut, 1995, s. 317-322.

¹⁰ Fiğlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 10-13; Bistamî, a.g.m., V, 25-28; Özşuca, *Bahai Tarihi*, s. 9-15.

¹¹ Bkz. Huart, *Bâb*, II, 163.

¹² Huart, *Bâb*, II, 163.

ve ona ilk emrini açtı. Bâb'a inananlar kendisiyle beraber 19 kişi olduğunda bunlara Huruf-u Hay (Diri Harfler) dendi. Bâb, bunlardan bir kısmını birer mektupla Tahran, Necef, Kerbela ve Hindistan bölgelerine gönderdi. Kendisi de bu arada Mekke'ye giderek hacı oldu. Dönüşünde Fars Valisi Hüseyin Han tarafından yakalattıldı, azarlandı ve halktan ayrı kalması şartıyla ve dayısının kefaletiyle serbest bırakıldı. Sonra Tebriz'e getirildi. Ulema ve müçtehitler huzurunda yargılandı. Bâb, burada kendisinin, geleceği vaat edilen ve bin seneden beri gelmesi için dua edilen kişi olduğunu söyledi. İspat için Kur'an'dan ayetler okudu, ancak toplantıda bir sonuç alınamadı ve falakaya yatırıldı. Bu arada 81 bâb'in katıldığı Bedeşt toplantısı yapıldı. Toplantının amacı, Bâb'ın serbest kalmasını sağlamak ve Bâb'ın şeriatının bağımsızlığını ilan etmektir. Bu konuda iki görüş oluştu. Biri, her zuhurun, bir öncekinden daha yüce olduğu ve onun ahkâmını değiştirebileceği, diğeri ise İslâm şeriatında tasarrufun doğru olmayacağı şeklindeydi. Ancak birinci görüş öne çıktı, kadın olan Cenâbı Tahire, ayet ve hadisler okuyarak örtüsünü açtı ve yeni ahkâmın geçerli olduğunu söyledi. Bir kısım insanlar toplantıyı terk etti. Hüseyin Ali (Bahau'llah), emrin bağımsızlığı, yeni dönemin kurulmuş olduğu ve buna hizmetin gerektiğini belirtti. Bütün bu olup bitenler halk arasında tepkiyle karşılandı. Bâb, Molla Hüseyin'den yeşil sarık ve siyah bayrak çekerek isyan etmesini istedi. Bunun üzerine Tabersi Kalesi, Neyriz ve Zencan olayları yaşandı. Bâbiler çok zayıf verdi. Bâb, ulemanın verdiği bir kararla kurşuna dizildi (1850). Cesedi daha sonra, önce Tahran'a, oradan da Hayfa'ya götürüldü.¹³

Bâb'ın pek çok eseri vardır. Bu eserler dua, münacat, hitabet ve Kur'an ayetlerinin ve hadislerin açıklama ve şerhlerinden oluşmaktadır. En meşhur eseri el-Beyan'dır. Bâb'ın iddiasını yaymaya çalışanlar arasında, bu hareketin ileride Bahâilîlik adı altında pekişmesini sağlayacak olan Mirza Hüseyin Ali, kardeşi Mirza Yahyâ en-Nûrî (Subh-i Ezel) Zerrintâc adıyla meşhur Ummü Selmâ Fâtıma bint Molla Muhammed Salih yer almışlardır. Özellikle Kurretü'l-Ayn, Cenâb-ı Tâhire ve Ferahu'l-Fuâd lakaplarıyla da tanınan Zerrintâc, İslam şeriatının neshedilmiş olduğunu, yenisinin ise henüz zuhur etmediğini, dolayısıyla gayri meşru olarak telakkî edilen her türlü davranışın meşrû sayılması gerektiğini fütursuzca ileri sürecek derecede dîn ve ahlak kurallarından uzaklaşmış bulunan bir kadındı.¹⁴

Bâbilik ve Bahâilîkte Ali Muhammed'in kim olduğu ve Hüseyin Ali ile olan ilişkisinin ne olduğu konularında farklı mülâhazaların olduğu görülmektedir. Ali Muhammed şeyhîlerden tarikat adabını öğrendikten sonra kendisini önce "müceddid" olarak ilan eder ve Demirciler camiinde resmi hocalara karşı vaazlar verir. Sonra kendisinin "bab" ve "mehdi" olduğunu söyler. Ve yazdığı el-Beyan kitabı ile Kur'an-ı mukayese ederek, Kur'an'ın neshedildiğini, İslam şeriatının emir ve yasaklarının kaldırıldığını belirtir. Ezana, Şiîlerin kabul ettikleri ibarelere, Nebî'den evvel (Bâbiler peygambere nebî derler ve bundan da Ali Muhammed'i kastederler) "Ali Nefhâ-i ilâhînin Aynasıdır" ifadesini ilave eder. Böylece Bâb, İslam'da teceddüt (yenilenme) görüntüsü altında kendine özgü inançları ve prensipleri olan bir din kurmak ister. Burada Allah birdir ve Ali Muhammed, içinde Allah'ın cemali görülen bir aynadır ve

¹³ Şevki Efendi, Bahai Dininin I. Yüz Yılı, çev. Suna Bozkır, İstanbul, 1995, s. 18-37; Özsuca, Bahai Tarihi, s. 15-40; Bkz. Abdülhamid, a.g.e., s. 69-77.

¹⁴ Fiğlalı, a.g.m., IV, 465.

herkes onu orada temaşa edebilir. Beyan kitabında "kendilerinizi ve işlerinizi öyle birer ayna haline getirin ki, bunlarda yalnız ve yalnız sevdiğiniz güneşten başka bir şey görmeyesiniz" denilir.¹⁵

Bâbîlerin bu görüşleri ve yaptıkları propagandalar devrin idarecileri tarafından takib edilmelerine sebep olmuş, 16 Ağustos 1852'de Nâsirüddin Şah'a karşı iki Bâbî'nin giriştiği başarısız suikast teşebbüsünden sonra pek çoğu hapsedilmiş veya öldürülmüştür. Bu olaydan sonra, hapsedilen Hüseyin Ali (daha sonra Bahâullah adıyla anılacak) ile kardeşi Yahyâ Nürî, Rus ve İngiliz elçiliklerinin teşebbüs ve baskıları üzerine ölümden kurtulmuş ve 12 ocak 1853'te Bağdat'a sürgün edilmişler. Bu tarih aynı zamanda Bâbîliğin Bahâilik adı altında devam etmesinin başlangıcı sayılmaktadır.¹⁶

d. Bahâilik İnancı

Bahâiliğin kurucusu Hüseyin Ali (1817-1892) Tahran'da doğdu. Babası Abbas Büzürg, İran Şahı'nın sarayında mali işlerden sorumlu önemli bir mevkiye sahipti. Bahâullah, saraya mensup olmanın sağladığı imkanla çocukluğunda iyi bir tahsil gördüyse de, Bahâiler onun "ümmî" olduğunu ispat için, hiçbir mektep yada medreseye gitmediğini iddia ederler. Bahâullah 1835'te evlendi. 1844'de hiç görmediği Bâb'ın çağrısını işitti ve kabul etti. Daveti yaymak için Mazenderen'a gitti. 1852'de Nasraddin Şah'a, bâbiler bir suikast girişiminde bulundu. Bu olayda eli olduğu düşüncesiyle, o da tutuklandı. Ardından Rus elçiliğinin gayretleriyle İran'ı terk etmek üzere serbest bırakıldı. 1853'de Bağdat'a hareket etti. Bağdat'ta bâbiler arasında öne çıktı. Kardeşi Yahyâ Nürî'nin kıskançlığı üzerine 1854'de Süleymaniye dağlarında inzivaya çekildi. 1856'da tekrar Bağdat'a döndü.¹⁷ Yakınında bulunanlara, kendisinin Bâb'ın önceden haber verdiği "Allah'ın ortaya çıkaracağı zat" (*men yūzhiruhullah*) olduğunu ilan ederek, Bâbîleri kendisine uymaya çağırdı. Bu durum bâbiler arasında bir kargaşaya neden oldu. Bir kısım bâbîlere göre, Bâb, "Allah"ın ortaya çıkaracağı zat"ın, kendisinin ölümünden 2001 yıl sonra zuhur edeceğini, o zamana kadar başka bir zuhur olmayacağını söylemiş ve yerine Yahyâ Nürî'yi vâsi ve halef tayin etmişti.¹⁸ Bahâullah ise, kendisinin, Bâb'ın 18 sene içerisinde geleceğini haber verdiği, bâbîlerden ona itaat etmelerini istediği ve bütün din kitaplarında geleceği müjdelenen kimse olduğunu iddia etti. Bu arada İran'ın Bağdat konsolosu ve bölge alimleri ona karşı bir cihad çağrısı yaptılar ve onu bir sihirbaz olarak gördüler. Nihayet İran'ın Osmanlı sefiri, Sultan Abdülaziz'den Buhaullah'ı uzaklaştırma kararı aldı ve 3 Mayıs 1863'te İstanbul'a hareket edildi. 16 Ağustos 1863'te İstanbul'a varıldı. Dört ay sonra da İstanbul'dan Edirne'ye uzaklaştırma kararı çıktı. Edirne'den Akka kalesine sürüldü. Edirne'de bulunduğu devletin başkanlarını kendisine inanmaya çağırdı. Yine Edirne'den sürgün olayının durdurulması için, orada bulunan yabancı konsoloslara girişimlerde bulundular. Bahâullah Akka'da 13 sene kaldı. Bu süre içinde dört defa Hayfa'ya gitti ve son gidişinde çadırını Kermil

¹⁵ Huart, Bâb, II, 163-64; Abdülhamid, a.g.e., s. 72-77; Meşkur, a.g.e., s. 141-147.

¹⁶ Fiğlalı, a.g.m., IV, 465-66; Şevki Efendi, a.g.e., s. 109.

¹⁷ Adip Taherzadeh, Hz. Bahâullah'ın Zuhuru, çev. Süreyya Güler, İstanbul, 1998, II, s. 80-82; Özşuca, Bahai Tarihi, s. 41-49; Neyif Özşuca, Bahai Dini, Ant Matbaası, Ankara, 1989, s. 1-4.

¹⁸ Fiğlalı, a.g.m., IV, 466; Abdülhamid, a.g.e., s. 161-171.

Dağı eteklerinde şimdiki makamında kurdu. 18 Mayıs 1892'de öldü. Cenazesi evindeki bir odaya gömüldü ve sağlığında büyük oğlu Abbas'ı, "Abdülbaha" unvanıyla yerine görevlendirdi.¹⁹

Bahau'llah, Bâbîleri Bahâî adı altında kendi etrafında toplamayı başardı. Eserleri ve görüşleriyle onların varlıklarını sürdürmelerini sağladı. Bahau'llah irili ufaklı birçok eser ve risale yazmıştır. Bunların ilki, Bağdat'ta iken yazdığı el-ikân'dır. Farsça bir eserdir. Başta Arapça olmak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Yine 1871-1874 yılları arasında yazdığı Kitâbu'l-Akdes, hareketin temel eseridir. Ayrıca Arapça ve Farsça vahyedildiği iddia edilen ve 19 sureden oluşan Kelimât-ı Mekkûne, İbnü'z-zî'b, Tarâzât, Kelimât-ı Firdevsiyye, İshrâkât ve Tecelliyât adında eserleri vardır. Bunlardan ilki (Kelimât-ı Mekkûne) "Bahau'llah'ın Levhleri" adıyla 1974'te, ikincisi ise (İbnü'z-Zî'b) "Kurdunoğlu" adıyla 1976'da Mecdi İnan tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.²⁰

e- Bahau'llah'tan Sonra Bahâilîğin Durumu

Bahau'llah, Kitab-ı Akdes'te belirttiği gibi, kendisinden sonra yerine eserlerinin yorumcusu ve açıklayıcı olarak büyük oğlu Abbas'ı görevlendirdi. Abbas 23 Mayıs 1844'te Tahran'da doğdu. Çocukluğundan itibaren babasıyla beraber oldu. 1908'de Meşrutiyet'in ilanıyla tamamen serbest kalan Abdülbaha, Bahâilîğin Mısır, Avrupa ve Amerika'da yayılmasına çalıştı. Ve bu iş için seyahatler yaptı.²¹ Birinci Dünya Savaşı yıllarında barış için yaptığı gayret ve faaliyetlerinden dolayı 27 Nisan 1920'de İngiliz hükümeti tarafından "şövalyelik"le taltif edildi. Abdülbaha, yaptığı seyahatlerle, Bahâilîğin yayılmasına çalıştı. Bu dönemde Bahâilîğe ait kitaplar farklı dillere çevrildi. Bâb'ın Şiraz'daki evi (Bahâîlerin hac maksadıyla kullandıkları yerlerden biri) tamir edildi. Aşkabat'ta 1902'de temeli atılan Meşrikü'l-Ezkâr tamamlandı. 28 Kasım 1921'de Hayfa'da öldü ve Kermil Dağına nakledilen Bab'ın mezarı yanına gömüldü.²²

Abdülbaha, ölmeden önce büyük kızından büyük torunu olan Şevkî Efendi'yi "veliyy-i emr" sıfatıyla, Bahâîlerin, ruhanî reisi ve emrin açıklayıcı olarak tayin etti. Şevkî Efendi 1 Mart 1897'de Akka'da doğdu. Küçük yaşta eve gelen İtalyan bir hanım tarafından eğitildi. Sonra bir müddet Hayfa'daki Hıristiyanlara ait Kardeşler Ortaokuluna devam etti. Ardından Beyrut'taki Katolik okuluna yatılı olarak verildi. Oradan da Amerikan Kolejine geçti. Kolej sonrasında Londra'da Oxford Üniversitesine kaydedildi. 1937'de Amerikalı iki Bahâînin Mrs. ve Mr. Maxwell'in kızı Mary Maxwell (daha sonra Ruhiye adını alacak) evlendi. Dünya'da Bahâilîğin yayılması için gayret gösterdi. Kitaplar yazdı, dersler verdi. 4 Kasım 1957'de Londra'da öldü ve buraya gömüldü.²³ Şevkî Efendi'nin çocuğu olmadığından, Bahâilîğin idaresini, ölmeden önce "baş koruyucular" diye nitelendirdiği ve Bahâîlerce "emrin elleri" kabul edilen yirmi yedi yardımcıya bıraktı. Bunlar Bahau'llah tarafından esasları belirlenen, Abbas Efendi tarafından da gerçekleştirilen idarî teşkilatı

¹⁹ Şevkî Efendi, a.g.e., s. 231-247; Özşuca, Bahai Tarihi, s. 53-72.

²⁰ Bkz. Fiğlalı, a.g.m., IV, 466; İkân Kitabının tenkidi konusunda bkz. Abdülhamid, a.g.e., s. 101-113; Kurdu Oğlu Risalesi, Özdemir Basımevi, İstanbul 1976.

²¹ Bkz. Özşuca, Bahai Tarihi, s. 79-83.

²² Özşuca, Bahai Tarihi, s. 84-91; Fiğlalı, a.g.m., IV, 466.

²³ Özşuca, Bahai Tarihi, s. 92-122; N. Özşuca, Bahai Dininde Şer'î Hükümler ve İzahları, Sebat Matbaası, Bursa, 1984, s. 59-70.

uygulamaya koydular. Buna göre Bahailik, en üstte Umumi Adalet Evi bulanan, Mahallî Ruhanî Mahfiller ve Millî Mahfillerden oluşan idarî bir yapı oluşturdu²⁴

Bahâilikteki, Bab, Bahâullah, Abdülbaha, Şevki Efendi ile ilgili inanışları ve Bahâiliğin idarî yapılarının bugünkü durumu ile ilgili Bahâi Mehmet Marufi ve İlhan Sezgin'le yaptığımız söyleşiyi kısaca sunmak istiyorum. Mahallî Mahfil en küçük yerleşim yerinde 21 yaşını doldurmuş dokuz Bahâînin olduğu her yerde, seçimle oluşur, Millî Mahfil, mahallî mahfil üyelerinin seçtiği dokuz kişiden oluşan ülke mahfilidir. Adalet Evi, Millî Mahfil üyelerinin seçtiği dokuz kişiden oluşur; üyeleri Hayfa'da otururlar. Bunlar Bahauallah'ın, Abdülbaha'nın ve Şevki Efendi'nin görüşlerini değiştiremez ancak şartlara bağlı olarak kendi kararlarını değiştirebilirler. Bugün Dünya'da 82 ülkede millî mahfil bulunmaktadır. Türkiye'de ise, İstanbul'da bulunan Millî Mahfil ile 62 mahallî mahfil bulunmaktadır. Türkiye'de Bahâîlerin nüfusu net değildir. Sivas'ta ise Bahâîliğe ait bir ofis ve mezarlık bulunmaktadır. Mahallî mahfilde yaz ve kış okulları açılır. Çalışma saatlerinde kitap okunur. Siyasi olmayan işlerle uğraşılır. Bahâîlere göre, tüm Dünya'da 10 milyon Bahâî vardır. Bunların 2 milyonu aslen müslümandır. Hindistan, Afrika ve Amerika Bahâîliğin en çok yayıldığı bölgelerdir. Bahâîlere göre yayılma gücü açısından dünyada Hıristiyanlık birinci, Bahâilik ikinci sıradadır. Şili'de ve Hindistan'da yüksek okul, İsviçre'de akademi vardır. Batı Samua Kralı Bahâî'dir. Amerika ve Almanya'da Bahâî kürsüleri vardır. Bolivya'da Nur üniversitesi vardır. Yedi yerde ana mabed vardır. Ana mabedin dokuz kapısı olup, dokuz dini temsil eder, bir çatı altında toplar. Mabette şekil, resim ve görevli yoktur, namaz kılınmaz sadece dua edilir. Aynı kişilere göre Bâb, Şia'daki Onikinci İmam, İncil'deki İlyas ve Zerdüşlükteki Behram'dır. Peygamberdir ve kitabı vardır. Şafaktır, müjdecidir, mehdîdir. Koyduğu prensipler neshedildi. Bağlılarının çoğu Bahâî oldu. Bir kısmı İran'da varlığını sürdürüyor, ancak nerede olduklarını bilmiyoruz. Bahauallah ise, zuhuru küllîdir. Güneştir, dönemi, 1844 tarihiyle başlayan bin yıldır. Direkt vahiy alır. Çünkü O, "Allah bende tecelli etmiştir, ben bilgi akan bir kanalıyım" demiştir. Bâb, Bahauallah'ın geleceğini müjdelemiş, Bahauallah ise Bâb'ın davetini benimsemiş ve yaymaya çalışmıştır. Bab, Baha'ya, mektup yazmış, saygısını bildirmiş, ancak onunla görüşmemiştir. Aralarındaki fark, Bahauallah yeni dönemin kurucusudur. Abbas ve Şevki Efendi vahiy almaz, ancak hatasızdırlar. Bahauallah'ın kapalı sözlerini yorumlarlar. Bahauallah kendi yerine Abbas Efendi'yi tayin etmiştir. Abbas Efendi ise iki şeyi bırakmıştır. Bunlardan ilki, Şevki Efendi'yi, Ahdin çocuğu, emrin velisi olarak bırakması, ikincisi ise Yüce Adalet Evi'dir. 1963'te kurulan Yüce Adalet Evi, kitapta konulmamış kanunlar koyar, Bahauallah'ın koyduğu kuralları kaldıramaz, ancak yorumlar, birliği, barışı sağlamaya ve siyasete karışanları engellemeye çalışır.²⁵

2. Bahâiliğin Söylemi

a- Toplumda Yaşanan sıkıntı ve karmaşanın öne çıkarılması

Bahâiliğin ortaya çıkışında, İran toplumunun o zaman içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel şartların önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla Bahâî

²⁴ Fiğlali, a.g.m., IV, 466-67.

²⁵ Mehmet Marufi, 1943 Tahran, Öğretim Üyesi; İlhan Sezgin, 1954, Mazgirt, Öğretim Üyesi, (Ayrıca Bahâî hocaların eliyle Bahailerle yapılan mini bir ankette de benzer görüşlerin paylaşıldığı görülmektedir.)

önderlerin bu şartlara paralel söylemler ileri sürdüklerini görmekteyiz. Ondokuzuncu yüzyılın başları, birçok ülkede bir kurtarıcıya yönelik beklentiler dönemiydi. Değişik dini görüşlere bağlı insanlar, bilimsel araştırma ve endüstrileşmenin sonuçlarından büyük ölçüde etkilenmiş ve bu değişimin giderek hızlanan süreçlerini anlayabilmek için kendi din kitaplarına yönelmişlerdir. Özellikle ondokuzuncu yüzyıl İran'ında idarenin son derece zâlimâne ve baskılı bir yönetim kurmuş olması ve kitlelerin ekonomik olarak giderek ezilmesi gibi hususlar insanların bir kurtarıcı bekleme ümitlerini canlandırmıştır. Esasen Şiiler, inançları gereği, yeryüzünü adâlete kavuşturacak, insanları içine düştükleri haksızlık ve kötü hayat şartlarından kurtaracak ve zamana hükmedecek bir "Mehdî"nin zuhurunu sabırsızlıkla beklemekteydiler.

Yine bu dönemde Avrupa ve Amerika'da Templer ve Millerite (Hz. İsa'nın 1843 yılında geri döneceğini savunan William Miller'e inananlar) gibi gruplar, Hıristiyanlığın kutsal kitaplarında belirtilen son günlerin geldiğine ve Hz. İsa'nın dönüşünün yakın olduğuna inanıyorlardı. Buna benzer bir iddia ile Orta Doğu'da, Kur'an ve hadislerdeki çeşitli haberlerin gerçekleşme zamanının geldiği savunulmaktaydı. Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki bu "Bin Yıl" İnanışı ile, "Nebî kabrinde bin yıl kalmayacaktır" şeklindeki İslâm kültürüne atfedilen bir söz "mehdî" fikrini canlandırmıştır. Millenialist (1000 yıllık bir süre inancı) akımların en çarpıcı olanı ise, İran'da başlayan ve tarihe Bâb olarak geçen Şirazlı genç bir tüccarın kişiliğinde odaklaşan bir hareketti. Buna göre, Şii-İmamiyenin Onikinci İmamının hicri 260 yılında kaybolmasının bin yıl sonrasında, hicri 1260 yılında Ali Muhammed kendisinin "bâb" olduğunu ilan etmiştir. Çünkü karşısında, iddiaları için oldukça hazır bir topluluk bulmuştur. Mademki, adaletsizlik, eşitsizlik etrafı sarmıştır. O halde vaad edilen "Mehdî"nin zuhûr vakti gelmiş olmalıdır. Böylece o, kendisinin, önce "Beklenen Mehdî"ye açılan "kapı" (bâb) olduğunu, sonra da bizzat "mehdî" olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla ona ilk inananlar arasında mollalar ve din adamlarının olması dikkat çekicidir. Ve bu katılımın sebeplerini anlamak kolaydır. Yine sosyal ve ekonomik şartlardan etkilenen pek çok orta ve alt tabakadan insan, Ali Muhammed'e "bâb" olarak inanmış, ancak o, "mehdî" ve "peygamber" olduğunu iddia edince toplumda bir infiale sebep olmuştur.²⁶

Bahâî yazarlar, Bahau'llah'ın ortaya çıktığı dönemde, insanlığın büyük sıkıntılar içinde olduğunu, yoksullukların, hastalıkların, cehaletin, ezilmişliğin ve düşmanlıkların dünyayı sardığını ısrarla vurgulamakta, sıkıntı ve darlık anlarında kurtarıcı beklentisine işaret etmektedirler.²⁷

Bahau'llah, İkân kitabında, sosyal hayatta yaşanan sıkıntılardan bahsederken, "Görüşlerin birbirine uymadığını, yolların birbirinden ayrıldığını gören bir kişi şaşırır kalır. Bu sıkıntı ve darlık her bir Tanrı Zuhuru'nun belirtileridir. Bunlar

²⁶ Hz. Bahau'llah, çev. Cüneyt Can, (Türkiye Bahâileri Ruhânî Mahfili Yayını) Ankara, 1994, s. 11; Ethem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikâdi İslâm Mezhepleri*, s. 209-212; Fiğlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, s. 20-28; İlhan, a.g.e., s. 79-81; Abdülhamid, a.g.e., s. 85-93; Ayrıca, Müslümanlar arasında yaşanan siyasi çekişme ve kavgaların Mehdilik fikrini beslediği konusunda, Bkz. İlhan, a.g.e., s. 53-63 Şii-İmamiyye'de Mehdî'nin gecikmesinin halkta yarattığı sıkıntı ve bezginlik konusunda Bkz. Öz, a.g.e., s. 46-49, 73-74;

²⁷ Bkz. Bahau'llah, Mirzâ Hüseyin Ali, *İkân Kitâbı*, çev. Mecdettin İnan, İstanbul 1991, s. 16-17; Gloria Faizi, *Bahâi Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır, İstanbul, 1994, s. 63-64; Taherzadeh, a.g.e., I, 18-19.

vuku bulmadıkça Hakikat Güneşi doğmaz. Şimdi, hangi darlık ve sıkıntı bu anlatılanlardan daha büyüktür. Hakikati arayıp Tanrı'yı tanımak isteyen bir kimsenin bunun için başvuracak bir kimseyi bulamamasından daha yaman bir sıkıntı mı olur? Güneşi ve onu aksettiren aynaların batması üzerine, insanlar darlık ve zorluk içine düşerler”²⁸ der. O, bu görüşleriyle, Şii-İmamiyye'nin içine düştüğü çıkmazı öne çıkarmakta ve kendisini de çözüm olarak sunmaktadır. Buna göre, şayet insanlık, doğunun en karanlık bir köşesinde Tanrı'nın bugün için koyduğu ruhânî ve toplumsal yasaları kabul ederse, “En Büyük Barış” kurulur. Ve Bahau'llah'ın Haberi'nin tam önemini ve son yüzyılda dünya üzerindeki etkilerini anlamak istiyorsak, O'nun öğretilerinin açıklandığı zamanı hatırlamalı ve o zamandan beri ne kadar ilerlediğimizi görmeliyiz.²⁹

Bahâilik, toplumsal yapıda yaşanan olumsuzluklara karşı, Tanrı'nın birliği, insanlığın birliği ve dinlerin birliği prensiplerini öne çıkarmış, felsefî bakış açısını bu temele oturtmaya çalışmıştır. Bahâiliğe ait kitap ve broşürlerin hemen tamamında, sırasıyla “Bahâî Tarihi,” “Bahau'llah'ın Öğretileri” ve “Bahâî İdarî Düzeni” başlıkları altında konular işlenmektedir. “Bahau'llah'ın Öğretileri bölümünde, Çalışma, Öğrenim, Perhiz Kuralları, Evlilik, İşbirliği, Evrensel Dil, Din ve Bilim, Erkek ve Kadın Eşitliği, Zenginlik ve Yoksulluğun Sınırlanması, Birleşik Dünya Devleti ve Dünya Barışı gibi başlıklar göze çarpmaktadır.³⁰

Bahâiliğe dair yazılan kitaplarda gördüğümüz yaklaşım tarzını kendileriyle görüştüğümüz Bahâîlerde de görmekteyiz. Kendisine, Bahâilikle tanışmalarının nasıl başladığını sorduğumuz Bahâî İlhan Sezgin “Annem dede soyundandı. Dolayısıyla mehdînin geleceğine inanılan bir ortamda yetiştim. Annem bana “kendini Allah'tan uzak tutma” dendi. Çevremdeki dindarları dürüst görmezdim. Sağ-sol çatışması gibi hususlar beni düşündürdü. Nihayet bir gün rüyada dağa tırmanıyordum, tepeye vardığımda, batan güneşten sonra tekrar bir güneş doğuyordu ve güneş bu taraftadır, işte bâb, mehdî” budur denildi. Sonra bir Bahâî'nin arabasında otostop yaptım. 12 Kasım 1973'te İzmir'de Mahallî Ruhânî Mahfile başvurarak Bâb ve Baha'nın hak olduğunu kabul ettim.”³¹ dedi. Pek çok Bahâî benzer açıklamalarda bulundular. Hepsinin ortak noktası, yaşanan olumsuzluklara işaret etmek ve “beklenen mehdî” inancını Bâb ve Baha olarak insanlara sunmaktadır. Bu durumu Sivas bölgesinde görmek mümkündür. Kendisiyle görüştüğümüz bir diğer Bahâî, önce bize Bahâiliğin Sivas'taki tarihini anlattı. Buna göre bu tarih 1863'lü yıllara varmaktadır. Bahau'llah bu tarihte Sivas'tan geçmiş, burada Farsça bilen bir şeyh'le (bu şeyh muhtemelen Morali Baba'dır) görüşmüş ve Sivas'ta üç gün kalmıştır. Bundan elli yıl evvel Attar adında birisi, Mıgırdıç adında bir Ermeni ve Muzaffer Güney adında bir Mevlevî yüzbaşı Bahâî olurlar. 1975'ii yıllarda bir dede Bahâî olmuş ve ardından bazı Aleviler de Bahâî olmuşlar. 1982'de Mahallî Mahfil kurulmuştur. Bugün Sivas civarında seksen kadar köyde 300 kadar Bahâî bulunmaktadır. Bunlar arasında her çevreden insan

²⁸ İkan Kitabı, s. 17; Şevki Rabbanî, Bahau'llah'ın Sesi, çev. Meccî İnan, İstanbul, 1987.

²⁹ Faizî, a.g.e., s. 72.

³⁰ Bkz. Faizî, a.g.e., s. 54-72; Vaat Edilen Dünya Barışı, İstanbul, 1985, s. 3-29; Emrin Velisi Şevki Rabbanî, Bahau'llah'ın Dini (Bir Dünya Dini), çev. Meccî İnan, İstanbul, 1974, s. 3-16; Bahau'llah, Yedi Vadi ve Dört Vadi, Alıncadan çev. Atilla Bağçuvan, Kemal Matbaası, Adana, trs., s. 14-15.

³¹ İlhan Sezgin, 1954 Tunceli, Öğretim Üyesi.

vardır. Çoğunluğu ise Aleviler oluşturmaktadır.³² Edindiğimiz intiba, bu bölgede Bahâî olanların, eğitim düzeyleri ne olursa olsun, din ve mezhep konularında yeterli ve doğru bir eğitim almamış ve kendi inancıyla bir tür problem yaşamış kimseler olduklarıdır. Özellikle Bahâî inancında Bahau'llah'ın konumu ile Şiâ'daki Ali ve İmamların konumları arasında tam bir benzerlik vardır. Şiâ'nın imamlara yüklediği fonksiyonun onların düşüncesinden tek farkı, din içinde kalmış olmalarıdır. Bahailikte ise, yeni bir din iddiası vardır. Şiâ'daki bu yapının kısmen Alevilerde de bulunduğunu varsayarsak, Aleviler arasında Bahâilliğin yayılmasının sebeplerini anlamış oluruz. Hususiyile, İslam dini konusunda yeterli bilgiye sahip birisi, Bahâilliğin öne çıkardığı ahlakî prensiplerin zaten İslamiyette bulunduğunu bilir. Bahâilikte, sadece inanç ve ibadet konularında bir hafifletmenin varlığını anlar.

b. İslâmî Bilgi Ve Terimlerin Te'vil Ve Taklid Edilerek Sunulması

Bahâilik yeni bir din olma iddiasında bulunmakta, ancak kutsal kitaplarına ve günlük hayatta kullandıkları dile ve malzemeye baktığımızda yeni bir din iddiasının havada kaldığı görülmektedir. Bahâilliğin kutsal saydığı eserlere baktığımızda, örneğin "İkân" kitabının, baştan sona Kur'ân ayetlerinin keyfî açıklamaları, batını te'villeri ile çelişkili tasavvufî izahlar ve isrâiliyat denilen asılsız hikaye ve iddialarla dolu olduğu görülür. Aslı Farsça olan bu kitap, Mecdi İnan tarafından, İkân Kitabı, "Bahau'llah'ın Eserlerinden", İstanbul: Menteş Matbaası, 1969 adıyla Türkçe'ye çevrilmiş olup 110 sayfadan oluşmaktadır. İkân kitabında, Tanrı zuhuru, zuhûr'un mahzarı, ışık, yansıma, cevher, cemâl, görünme, mazhar, Güneş, idrak vb. Şifliği ve Yeni Eflatuncu düşünceleri çağrıştıran tabirler sıkça kullanılmıştır. Kitapta, bir konuda yapılacak anlatımı desteklemek için ayet mealleri "buyruluyor" ifadesiyle verilir. Peygamberler ve onlara yapılan işkenceler anlatılır. Peygamberlerin iddialarının aynı olduğu ancak farklı zamanlarda farklı isimlerle geldikleri anlatılır (s. 5-13). Bazen İncil'den yapılan iktibaslar te'vil edilir (s. 15). Kutsal kitaplarda geçen Ay, Güneş ve Yıldız tabirlerin, göktekilere münhasır olmayıp, bunların başka anlamlarının olduğu belirtilir. Örneğin, Hakikat Güneşi, mahzarlardır. Nasıl ki, Gök Güneşi yaratık alemindeki maddî varlıkların gelişmesini sağlıyorsa, Manevî Güneş sayesinde de birlik ağaçları, teklik meyveleri, ilim ve İkan çiçekleri, hikmet ve beyan rayhaları büyüyüp gelişirler. İlahi Güneş, her şeyin ondan, onunla kaim ve ona döneceği varlıktır. Güneş, Ay ve Yıldızlar, önce nebileri sonra onların dost ve arkadaşlarını temsil ederler. Örneğin, Rahman suresi, 5. ayette "Güneş ve Ay (menzillerinde ettikleri hareket) hesaplıdır" manası yerine "Güneş ve Ay Cehennem azabına mahkumdurlar" anlamı verilerek, burada "güneş ve ay batıla yönelip, hakka yüz çeviren herkeştir," denilir (s. 17-18). Kıyamet sahnelerini anlatan "Güneşin kararması, ayın ışığının sönmesi, Yıldızların düşmesi gibi" Kur'an'da geçen ifadeler, din bilgilerinin doğrudan yanlışa sapmaları olarak te'vil edilir (s. 21). Yine Kur'an'da geçen Doğu ve Batı, Gök ve Arz (Mearic 40, İnfitar 1, Zümer 67, İbrahim 48) tabirleri, "Her peygamberin doğuş ve batış yeri vardır," şeklinde, "Gök yarılınca "ifadesi, "Gök din semasıdır her zuhurda yükselir ve sonrakinde hükümsüz ve batıl kalır, yarılır" şeklinde te'vil edilir (s.22).

³² Mehmet Marufi, 1943, Tahran, Öğretim Üyesi.

Yine ikân kitabında, "Muhterem dostum," "Sevgili dost," "Ey arayıcı dost," gibi ifadelerden sonra, Kur'an ayetleri verilir ve bu ayetler üzerinde düşünme tavsiye edilir (s. 40-47). Bazı ayetlerin, tefsir alimleri tarafından dış anlamlarıyla anlaşıldığı belirtilir ve buna örnek olarak, Kaf suresi 4. ayette geçen "sur" tabiri "Tanrı Ruhü" olarak, te'vil edilir (s. 52-53). Yine Hz. Ali, Hz. İsa, Cafer Şadık ve mistik Fars vecizelerinden nakillerde bulunulur (s. 36, 54). Namaz ve Oruç gibi ibadetlerin önemi, bunların ay ve güneşe benzetilmesi, her zaman emredilmiş, ancak her bir devirde zamanın icabına göre şekil değiştirmiş, bir önceki Tanrı zuhurunun öğrettiği usul ve adetlerin bir sonraki tarafından kaldırılmış oldukları anlatılır (s. 19-20). Kısaca, İkân kitabında işlenen konuların, özellikle kıyamet, ahiret, cennet ve cehennem, arz ve sema ile ilgili ayetlerin şiî-batîni bir anlayışla yorumlandığını görmekteyiz. Aynı yaklaşım tarzını Hz. Muhammed'in hadisleri söz konusu olduğunda da görmekteyiz. Örneğin, Bâb, iddiasını ispat için "Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır" şeklindeki, şiîlerin çok değer verdiği hadise dayandırmış ve buradaki "Ali" sözünün kendisine işaret ettiğini söylemiştir.³³ Yine Hüseyin Ali'nin "Bahâullah" adını almasının gerekçesi, İmamiyye-Şiîliğinde, İmam Ali Rıza'nın, İmam Muhammed Bâkir'dan Ramazan ayında seher vakti bir dua rivayet ettiği ve bu duâca, "Allahın bahâsı" yani ululuğu, güzelliği, parlaklığı, azameti, nûru, rahmeti ve benzeri yücelikleri zikredilir. İşte Hüseyin Ali, kendisine "Bahâullah" adını vererek "yıllardır duâ ederek benim adıma yalvarıyordunuz" demek istemiştir.³⁴ Yine Bâb'ın, anne ve baba tarafından nesebinin Hz. Hüseyin'e dayandırıldığı anlatılır.³⁵

Sivas'ta, görüştüğümüz Bahâîlerin de, aynen bizim gibi, konuşmalarında sürekli olarak ayet ve hadislerden bahsettiklerine şahit olmaktadır. Ancak herhangi bir konuda ayet ve hadisleri açıklarken hiçbir İslâmî endişeye düşmeden ilgili ilgisiz te'viller yaptıklarını gördük. Bu noktada, Bahâîliğin müstakil bir din olma iddiası biz ilahiyatçıları fazlasıyla ilgilendirmiyor. Ancak bir başka dinin dilini kullanarak propaganda yapmaları bizleri bilimsel etik ve ahlakî davranış açısından endişeye sevk ediyor. Çünkü İslam dininde, her bilim dalında olduğu gibi, din bilimlerinde de yeterlilik ve ihtisas önemli bir yer tutar. Kur'an ayetleri ve hadislerin keyfi yorumlanmaları hoş karşılanmaz ve vebali gerektirir. Dolayısıyla Bahâîlerin, Kur'an ve hadisler üzerinden yürüttükleri propagandaya son vermelerini ve kutsal saydıkları kendi iddialarını tebliğ etmelerini içtenlikle arzu etmekteyiz. Örneğin kendisiyle konuştuğumuzda bir Bahâî; "Biz İslamiyetin temeli üzerinde ilerliyoruz. Bir kimse Hz. Muhammed'i kabul etmezse Bahâî de olamaz. Kendi kardeşimin hanımı Hz. Muhammedi kabul etmediği için bir yıl geç Bahâî oldu. Ayrıca Zerdüş, Brahma ve Buda'ya da iman gerekir dedi."³⁶ Oysa Hz. Muhammed'i hem kabul etmek, hem de onun getirdiği dinin geçerliliğinin son bulduğunu söylemek, sadece bir yanıltmadır, bir tür inanca saygısızlık ve tutarsızlıktır. Bahâîliğin diğer dinlere ve peygamberlere olan yaklaşımı da aynı niteliktedir. Ve bu pragmatist bir yaklaşımdır. Bahâîlerin bu tür yaklaşımlarını saymakla bitiremeyiz. Ancak bu konuda son bir örnek vermek istiyorum: Görüşüğümüz bir Bahâî, "Elmalılı Hamdi Yazır'ın, Besmele'nin tefsirinde

³³ Fiğlali, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, s. 16; Abdülhamid, a.g.e., s. 191-195.

³⁴ Fiğlali, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, s. 54-55.

³⁵ Özsuca, *Bahâî Tarihi*, s. 12-13.

³⁶ Mehmet Marufi, Tahran, 1943 Öğretim Üyesi.

"b" harfinin Bahauallah'a işaret ettiğine dair bir notunun olduğunu söyledi³⁷ ve böylece Türkiye'de ilahiyat çevresinde saygın bir alim olarak bilinen, Elmalılı'nın şahitliğini delil getirmekteydi. Oysa biz, Elmalılı'nın, "Besmele"nin tefsiri ile ilgili yaptığı izahların bulunduğu bölümde, Bahauallah'la ilgili iddialara dair herhangi bir atıfta bulunulmadığını gördük. Kısaca anlatılanların gerçekdışı ve iftira olduğu kanaatindeyiz belirtmek istiyorum.

Aynı Bahâî, "İlahi Kelam tükenmez" (Lokman 27, Kehf 109) anlamı içeren ayetlerin, Kur'an'ın son kitap olma fikriyle bağdaşmadığını, Hz. Muhammed'in, "Müslümanların merkezi bugün Mekke'dir, ileride Akka olacaktır" yani Akka'yı ziyaret hadisinin hikmetini Bahauallah'ın kabrinin Akka'da olmasına bağladığını, Kur'an'da pek çok yerde Kıyametle ilgili olarak geçen "Sur'a üfleme" tabirini, zuhur olarak, yani birinci "sur'un Bab'ı, İkinci "sur'un da Bahauallah'ı müjdelediğini anlattı.³⁸ Bu te'villeri ve aslı olmayan uydurma hadisleri hiçbir İslâm bilgini kabul etmez. Bunlar tamamen akli ve naklî delillere ters düşen, temelsiz te'villerdir. Yine bir diğer Bahâî, kendisine daha önceki inancını sorduğumda, "Bahâîlikten önce nasıl müslümandımsa, şimdi de müslümanım", yine, Bahâîliğin herhangi bir inançtan etkilenip etkilenmediğini hususunda ise "Bahâîlik İslâm kültürü içinde yetişmiş ve ondan etkilenmiştir"³⁹ cevabını verdi.

Bahâîlikte Kur'an'ın batini tevili yanında, taklid edildiği de açık bir şekilde görülmektedir. Örneğin, Tin suresinin 4 ve 5. ayetlerinin, "Ey Ruh Oğlu! Ben seni yüce yarattım. Sen kendini alçalttın, yaratıldığına yüksel"⁴⁰ ifadesiyle nasıl taklit edildiği ortadadır. Yine "Ey varlık oğlu! Özün için söylenmesini istemediğin şeyi özgen için söyleme. Yapamayacağını deme. Bu benim sana buyruğumdur; Onu tut."

"Ey varlık oğlu! Sorguya çekilmeden önce her gün sen kendi kendini sorguya çek; çünkü ölüm ansızın gelir ve ettiklerinin hesabını vermek zorunda kalırsın,"⁴¹ ifadeleriyle de Saff Suresi'nin 2. ve 3. ayetleri başta olmak üzere pek çok ayet ve hadisin taklit edildiği açıktır. Bu durum, "Hz. Bahauallah" adlı eserde şöyle anlatılır: "Hz. Bahauallah, İkan kitabında kendi kutsal göreviyle ilgili açık bir ifade de bulunmadı. İkan, daha çok Hz. Bâb'ın kutsal görevinin güçlü bir açıklaması etrafında düzenlenmiştir. Kitabın, çok sayıda bilgin ve eski ilahiyatçılardan oluşan Bâbî toplumu üzerindeki güçlü etkisinin nedenlerinden biri de, İslâm'ın kehanetlerini yerine getirmiş olduğu konusunda, Hz. Bâb'ın ileri sürdüğü iddianın kanıtlanmasında, Hz. Bahauallah'ın İslâm düşünce ve öğretilerindeki ustalığıydı.⁴² Bu ifadeler bir yönüyle İkan kitabının kutsallığı, bir yönüyle de Bahauallah'ın bilgisinin vahiy olduğu tezlerini iptal etmektedir.

³⁷ İlhan Sezgin, Mazgirt, 1954, Öğretim Üyesi.

³⁸ Mehmet Mârufî, Tahran 1943, Öğretim Üyesi.

³⁹ İlhan Sezgin, Mazgirt, 1954, Öğretim Üyesi.

⁴⁰ Faizi, a.g.e., s. 44; Hz. Bahauallah'ın Levihleri (Saklı Sözler), çev. M. İnan, İstanbul, 1990, s. 9; İslam dininin ibadet ve ahlak esasları Bahâîlik'te aynen taklid edilmiş, sadece bir kısım uygulamalarda serbestlik ve keyfîlik kuralı adıyla öngörülmüştür. Bkz. Özşuca, Bahâî Dininde Şer'î Hükûmler ve İzahları, s. 7-25; Özşuca, Bahâî Dini, s. 19-21..

⁴¹ Faizi, a.g.e., s. 62; Hz. Bahauallah'ın Levihleri, s. 10.

⁴² Hz. Bahauallah, s. 18. Bu konuda bkz. Bahauallah Kurdu'n Oğlu Risalesi çev. Mecdettin İnan, İstanbul, 1976 ve Hz. Bahauallah'ın Levihleri, çev. M. İnan, İstanbul, 1990; Akdes Kuçani, Aranan Gerçek, Adana, 1991.

c. Hâdiselerin Abartılı Bir Üslupla Sunulması

Bahâliğin söylemiyle ilgili dikkat çeken bir diğer husus, anlatımda abartılı bir dilin kullanılmasıdır. Bu üslubu Bahâliğe ait bütün yazılı eserlerde ve Bahâî kimselerle yapılan konuşmalarda görmek mümkündür. Ahmet Ahsa'den Bahauallah'a kadar, tüm Bahâî önder ve bağlıların hayat hikayeleri, Bahâliğin temel referansı olan "Beklenen Mehdi" fikri, Allah'a giden yolda Bahauallah'ın önemi, Bahâliğin geleceği ve dünya barışına sağlayacakları konularında bu abartılı yaklaşım öne çıkarılmıştır. Biz bu yaklaşıma örnek olması için "Beklenen Mehdi" fikri ve "Tanrı'ya giden yolun Bahauallah'tan geçtiğine" dair inançlarla ilgili yaklaşımları sunacağız. Bahâî kaynaklarının abartılı bir üslupla anlattıkları hususların başında, "Bütün kutsal kitaplarda geleceği vaad edilen (haber verilen) büyük, ulu öğreticinin Tanrı habercisinin Bahauallah olduğu ve Onun, kendisinin bu vaadi yerine getirmek için geldiğini söylemesi" ile ilgili iddia gelmektedir. Bahauallah'ın şu ifadeleri bu durumu özetlemektedir: "Gerçek söylüyorum, bu gün insanların Vaad Edilmiş Kişi'nin yüzünü ve sesini duyacağı Günü'dür. Tanrı'nın sesi yükselmiştir ve O'nun Siması'nın Nuru İnsanların üzerine yönelmiştir. Herkesin kendi kalbindeki her boş sözün izlerini silmesi, açık ve tarafsız bir zihinle O'nun Zuhuru'nun izlerine, Görevi'nin kanıtlarına ve Celali'nin belirtilerine bakması gerekir."⁴³ Yine "Yedi Vadi ve Dört Vadi" adlı kitapta, Bahauallah kendisini, "Bâb'ın haber verdiği, tarihin başlangıcından beri beklenen adalet ve dürüstlük çağını başlatacak ve Hıristiyanların Yeni Yerusalem diye dua ettiği, Tanrı Elçisi" olduğunu iddia etmiştir.⁴⁴ Yine, Bahauallah'ı ziyaret eden birisinin "Dünyanın tüm acıları kalbime dolsa, Hz. Bahauallah'ın huzurunda hepsinin yok olacağını hissediyordum. Sanki Cennete girmiş gibiydim"⁴⁵ sözleri de bu abartılı dili yansıtmaktadır. "Hz. Bahauallah" adlı kitapta, Bahauallah'ı takdim eden şu ifadeler de bu yaklaşımı yansıtmaktadır: "Hz. Bahauallah gerçekleştirme çağının Tanrı mahzarı olarak geçmiş kutsal kitapların tümünde vaad edilen kimsedir, Ulusların Arzusu, Baha Sultan'dır. Musevilik için, Ordular Rabbi; Hıristiyanlık için Hz. İsa'nın, Peder'in ihtişamı içinde Geri Geliş'i'dir; İslâmiyet için Büyük Haber; Budizm için Maitreya Buda; Hinduizm için Krişna'nın yeniden doğuşu; Zerdüştlük için Şah Bahram'ın gelişidir."⁴⁶

Bu konuda görüştüğümüz Bahâîler de benzer düşünceye sahipler. Bir Bahâî, "Hıristiyanlıkta, İsa, Bab, Peder, Baha'dır. İlyâ, Bab, Rabbilcunud, Baha'dır. Tüm dünyada Mehdi beklentisi vardır. Budistler 5. Buda'yı beklerler. Moğolistan'da da Mehdi beklenmektedir."⁴⁷ dedi. Bu ifadelerden, Bahâliğin yayılma aşamasında bütün dinlerin inançlarını, halkını Bahâliğe çekme konusunda kullandığını görmekteyiz. Örneğin görüştüğümüz bir Bahâîye nasıl bir tebliğ yöntemi kullandıklarını sordum, şöyle cevap verdi: "Tebliğ iki şekilde olur. Hem biz gideriz, hem de onlar gelir. Biz köylere gittiğimizde, Bahauallah'ın beklenen mehdi olduğunu

⁴³ Faizi, a.g.e., s. 9, 17, 35, 53.

⁴⁴ Yedi Vadi ve Dört Vadi, (Hz. Bahauallah) Almandan çev. Atilla Bağçivan, Kemal Matbaası, Adana, s. 11, 15; Hz. Bahauallah, s. 11, 27; Mehmet Marufi, Damlalar, Sivas, 1993, s. 2.

⁴⁵ Hz. Bahauallah, s. 19. Bu abartı şu ifadelerde daha net görülebilir: Bahauallah'a ilahî vahiy o kadar bolca ihvan edilmiş ki, bir saatlik zamanda bin ayete eşdeğerde vahiy nazil olmuştur. Bahauallah, "Bu günde ihvan edilen lutf o derece büyüktür ki, bunları yazabilecek yetenekte katip bulunabilseydi, bir tek gün ve gecede ilahî semalardan Farsça Beyan kitabına eşdeğerde bir kitap indirilirdi" der. Bkz. Taherzadeh, a.g.e., I, s. 21-22.

⁴⁶ Hz. Bahauallah, s. 51.

⁴⁷ Mehmet Marufi, Tahran, 1943. Öğretim Üyesi.

söyleyerek tebliğe başlarız"⁴⁸ Özetle anlatılanlarda aşırı bir abartının olduğu görülmektedir. Bütün dinlerde, özellikle Kutsal kitaplarda Mehdi ile ilgili kesin bir inancın, açık bir ifadenin olduğunu söylemeyiz. Örneğin Müslümanlar arasında mehdi konusunda tam bir inanç birliği yoktur. Mezheplere göre mehdi anlayışı farklıdır. Mehdiliğin inanç esası olduğu İmamiyye Şîasının mehdilik anlayışı ile Bahâillik'teki mehdilik anlayışı da birbiriyle çelişmektedir.⁴⁹

Kur'an'da, beklenen mehdiyle ilgili bir ifade yoktur. Ayrıca diğer din mensuplarının mehdilik inançları birbirinden farklıdır. Örneğin, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta "Mehdi" fikri yoktur. "Mesih" vardır. Ancak Yahudilerin Mesih'i ile Hıristiyanların Mesih'i arasında kesin fark vardır. Yahudiler, Mesih olarak yeni bir şahsın gelmesini beklerken, Hıristiyanlar İsa b. Meryem'in ric'atine yani dönüşüne inanmaktadırlar.⁵⁰

Bahailik, inanç konularında ağırlıklı olarak Şîiliğin İmamet ve Mehdi inancını çıkış noktası kabul etmiştir. Ancak yine, en çok tepkiyi de Şîilerden görmüştür. Bahailik başlangıçta bir yönüyle Şîiliğin ve Şîilerin bir problemi olarak anlaşılmış ve takibi de onlar tarafından yapılmıştır. Günümüzde de bu bakış tarzının korunduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Bahâîlerin ifadesinden, İran'da Bahâilliğin yasak olduğunu, Türkiye'de halktan çok bir kısım idarecilerden sıkıntı yaşadıklarını ve Diyanet'in Bahâillğe mezhepmiş gibi davrandığını anlıyoruz. Özellikle Mehmet Marufî'nin, İran'dan gelen Kayınpederi, Kayınvalidesi ve eşiyle yaptığımız sohbette, İran'da, yönetimin ve halkın Bahâillğe iyi gözle bakmadığını, Bahâîleri "müşrik" sayarak, onlarla tokalaşmadıklarını, pasaport dairesindeki görevlinin, dosyaları bunların elinden değil de, yere konulduktan sonra aldığını öğrendik. Dolayısıyla benimle tanışıp, konuştuktan sonra İran'daki durumla Türkiye'deki durumun çok farklı olduğunu ifade ettiler. Bu da bizim bu tezimizi doğrulamaktadır.

Bahâillikte abartılı bir dille sunulan bir diğer husus, Tanrı'yı bilme ve tanımanın, Tanrı habercisini tanımadan geçtiği iddiasıdır. Öyle ki onu tanımanın Tanrı'yı tanıma olduğu, Bahauallah'ın, "eğer Tanrı habercisini, tanırsak, onun ağzından konuşmuş olanı (Tanrı'yı) da tanırız" ifadesinden anlaşılmaktadır. Buna göre Tanrı'yı bir güneşe benzetecek olursak, Tanrı Mazharı, güneşin ışık, ısı ve hayat verici gücünü yansıtan bir ayna gibidir. O, Tanrı'nın dünyadaki sözcüsüdür. Bazen Tanrı'nın sesi ve yetkisiyle seslenir. Eğer Tanrı'nın her şeyi kapsayan zuhurlarından biri "Ben Tanrı'yım" derse, kuşkusuz gerçeği söylemiş olur. Tanrı Mazharı, yeni yasalar koyar, eskilerini kaldırır ve insanların kalplerini değiştirir. Onların iradesi Tanrı'nın iradesidir. Tanrı'ya bağlanma Onunla sağlanır. Ruhani sağlık onu tanıma ve öğretilerine uymaktan geçmektedir. Çünkü Tanrı ile insanlık arasında "Yeni anlaşma (misak) vardır. Bu anlaşmanın özü de misakın vaadi olan Bahauallah'ın gelişidir."⁵¹

Bu ifadeler bize, Bahâillik'te, Şîa'nın İmama yüklediği fonksiyonun daha da ileriye taşındığını ve Yeni Eflatuncu düşüncelerin, Bahailiğin Tanrı-Mazhar-İnsan

⁴⁸ İlhan Sezgin, Mazgirt, 1954, Öğretim Üyesi.

⁴⁹ Bkz. Fiğlalı, Bâbîlik ve Bahâillik, s. 40-41; Abdülhamid, a.g.e., s. 150-151.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Fiğlalı, İtikadi İslam Mezhepleri, s. 246-248; Yaşar Kulluay, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara, 1965, s. 214-216; İlhan, a.g.e., s. 79-81; Öz, a.g.e., s. 35-43.

⁵¹ Bkz. Faizi, a.g.e., s. 28-53; Hz. Bahauallah, s. 27-29, 39, 51-53; Yedi Vadi ve Dört Vadi, s. 9,17; Saklı Sözler, s. 6-7.

ilişkinini belirlemiş olduğunu göstermektedir. Görüşüğümüz bir Bahâî "Tanrı bilinemez, bilinmesi mümkün değildir. Tanrı gaybtir, idrak edilemez. Ancak ilahi mazharı tanımak esastır, ilah ile mahzar arasında ruhani bir ilişki vardır. O, Tanrıya giden yoldur. Alt üstü idrak edemez. Örneğın, taş nebatı, nebat hayvanı, hayvan insanı, insan Tanrı'yi idrak edemez"⁵² dedi.

Yine Bahâîliğin geleceğı ve dünya barışına sağlayacakları konularında da abartılı bir yaklaşımı görmektedir. Örneğın, Bâb'ın, kendisine ilk inanan kimseye "Bu gece ve tam bu saat, gelecekte bayramların en büyüğü ve en önemlisi olarak kutlanacaktır... Sizleri azametli bir Gün'ün doğuşuna hazırlıyorum"⁵³ demesi gibi. Yine Bahauallah'ın, bulunduğu her yerde yöneticileri uyarması, uyarılarına itibar edilmediğı zaman acı sonuçlarına katlanacaklarını bildirmesi, onları gelecekle korkutması gibi hususlarda da bu abartıyı görmek mümkündür. Bahâîlik, her şeyin gelecekte daha iyi anlaşılacağı tezini savunmakta ve bununla da, insanları yeterince bilmedikleri, anlamadıkları ve tatmin olmadıkları konularda geleceğı yönlendirme, gelecekle, umutla tatmin etme yöntemini kullanmaktadır. Özellikle dünya barışı, insanlığın birliğı konularında hedeflerin büyük, ancak vasıtaların muğlak ve bu hedeflere neyle, nasıl ve kiminle ulaşacağı belli değildir. İnsanlığın, Bahâîliğin getirdiğı prensiplerle altın çağını yaşayacağı, kemâle ererek dünya çapında bir medeniyeti kuracağı gibi hususlar Bahâîliğe ait kaynaklarda hep abartılı olarak öne çıkarılmaktadır.⁵⁴ Görüşüğüm Bahâîlir de benzer düşüncelere sahipler. Örneğın M. Marufi, "Bahâîlik bir tarikat veya mezhep değildir. Dinin özelliklerine sahip, ümmeti evrenselliğe dönüştürmeye çalışan bir harekettir" derken, İ. Sezgin ise, "Önce küçük barış sonra büyük barış olacaktır. Dört çağ vardır. Bunlar: 1. Resulî Devri= (Kahramanlık çağı/1844-1921), 2. Oluşum çağı (1921 .....), 3. Altın çağı, 4. Bir başka Peygamberin geldiğı çağdır. Bahâîlik tahmini olarak 43 yıl sonra dünyada belirgin bir etkiye kavuşacaktır" dedi. Netice itibarıyla, Bahâîliğin dünya barışı adına söylediklerine katılmak mümkündür. Ancak, bütün dinlerin geçerliliğini yitirdiğı iddiası, diğer dinlere karşı bir yargısız infazı ve saygısızlığı beraberinde getirmektedir. Bize göre, Bahâîlik tarikat ve mezhep kanallarını çok iyi kullanan, evrensel barış ve hoşgörü iddiasında bulunan yalın ve yaptırımsız siyasi bir harekettir. Yine İlahiyât açısından Bahâîliğin semavî bir din olma iddiasını kabul etmek imkânsızdır. Farklı coğrafyalarda, pek çok milletten insanlar tarafından benimsenmiş olması gibi hususlar, semavî bir din olma özelliğini sağlamazlar. Çünkü bugün dünyada yaygın olduğu halde semavî olmayan pek çok din vardır. Ayrıca Bahauallah'ın hayatının her aşamasında, dönemin Rus ve İngiliz elçilerinin ve hükümetlerinin ilgili devletler nezdinde devreye girmeleri, onu korumak için girişimlerde bulunmaları, onun ziyaretine gelen ve ona övgü dizenlerin, Edward G. Browne, David Starı Jordan ve J.E. Esslemont gibi⁵⁵ batılı şarkiyatçılar olmaları, bu konuda müslümanların zihinlerinde hep soru işaretleri bırakmıştır. Öyle ki, bu ülkeler Bahâîliğı korumakla birlikte, onu kendi ülkelerinin resmi dini veya halkının inanç sistemi kılma yoluna

⁵² Mehmet Marufi, Tahran 1943, Öğretim Üyesi.

⁵³ Faizi, a.g.e., s. 10-11.

⁵⁴ Bkz. Vaad Edilen Dünya Barışı, Türkiye Bahâîleri Ruhanî Mahfili Yayını; Emrin Velisi Şevki Rabbanî, Bahauallah'ın Dini "Bir Dünya Dini", Çev. Mecdi İnan, İstanbul, 1974; Yedi Vadi ve Dört Vadi, s. 14;

⁵⁵ Bkz. Yedi Vadi ve Dört Vadi, s. 11-14;

gitmemişlerdir. Aksine, Bahâilîğin İslam ülkelerinde insanların inanç dünyalarında bir zihni karmaşaya ve İslam devletlerinin bir tür ayrılık unsuru olarak varlığını devam ettirmesine çalışmışlardır⁵⁶.

KAYNAKÇA

- Abdülhamid, Muhsin, İslam'a Yönelen Yıkıcı Hareketler (Bâbilik ve Bahâilîğin İcyüzü), çev. M.S. Yeprem-H. Güleç, Ankara, 1973.
- Ateş, Ali Osman, Ehli Sünnet ve Şia'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler, İstanbul, 1996.
- Bahaullah, Hüseyin Ali, Hz. Bahaullah'ın Levihleri, çev. M. İnan, İstanbul, 1994.
- Bahaullah, Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zî'b), çev. Mecdettin İnan, İstanbul, 1976.
- Bahaullah'ın Sesi, çev. Mecdi İnan, İstanbul, 1987.
- Bistâmi, Butros, "Babiyye", Dairetü'l-Mearif, 5/26-28.
- Ebu Zehra, Muhammed, İslam'da Siyasî ve İtikadî Mezhepler Tarihi, çev. H. Karakaya-K. Aytekin, İstanbul, 1983.
- Faizi, Gloria, Bahai Dini Hakkında Açıklamalar, çev. Suna Bozkır, İstanbul, 1994.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Bahâlik", DİA, IV, s. 464-468.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, Bâbilik ve Bahâlik, Ankara, 1994.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri, İstanbul, 1996.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, İmamiyye Şiası, Ankara, 1984.
- Huart, Cl, "Şeyhler", İA, XI, 479.
- Huart, Cl, "Şeyhler", İA, XI, 480.
- Huart, Cl., "Bâb", İA, 2/163.
- Huart, Cl., "Bahaullah", İA, 2/223.
- Hz. Bahaullah, Bahai İnternational Community, çev. Cüneyt Can, Ankara, 1994.
- Hz. Bahaullah, Saklı Sözler (Levihleri), çev. M. İnan, İstanbul 1990.
- Hz. Bahaullah, Yedi Vadi ve Dört Vadi, çev. Atilla Bağçuvan, Adana, trs.
- İkan Kitabı (Hz. Bahaullah'ın Kutsal Eserlerinden), çev. Mecdettin İnan, İstanbul, 1991.
- İlhan, Avni, Mehdilik, İstanbul, 1993.
- Kuçanı, Akdes, Aranan Gerçek, Adana, 1991.
- Kutluay, Yaşar, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara, 1965.
- Kutluay, Yaşar, Tarihte ve Günümüzde İslam Mezhepleri, Ankara, 1968.
- Marufi, Mehmet, Damlalar, Sivas, 1993.
- Marufi, Mehmet, Makalat (Makaleler), İstanbul, 2000.
- Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi (E. Ruhi Fiğlalı Bşk.lığında Bir Kurul), İstanbul, 1987.
- Öz, Mustafa, İmamiyye Şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnanıcı, İstanbul, 1995.
- Özşuca, Neyir, Bahai Dini, Ankara, 1989.
- Özşuca, Neyir, Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları, İstanbul, 1984.
- Özşuca, Neyir, Bahai Tarihi Özeti, İstanbul, 1987.
- Şaşıfu'l-Gitâ, Caferî Mezhebi ve Esasları, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1979.
- Şevki Efendi, Bahai Dininin I. Yüz Yılı, çev. Suna Bozkır, İstanbul, 1995.
- Şevki Rabbanî, Bahaullah'ın Dini, "Bir Dünya Dini", çev. Mecdi İnan, İstanbul, 1974.
- Taherzadeh, Adib, Hz. Bahaullah'ın Zuhuru, çev. Süreyya Güler, İstanbul, 1995 (I ve II. ciltler)
- Türkdoğan, Orhan, Etnik Sosyoloji, İstanbul, 1997.
- Uludağ, Süleyman, İslam'da İnanç Konuları ve İtikadî Mezhepler, İstanbul, 1996.
- Vaat Edilen Dünya Barışı, yay. Türkiye Bahaileri Ruhanî Mahfilii, İstanbul, trs.
- Yurdagür, Metin,
- Yurdagür, Metin, "İslam Düşünce Tarihinde Hatm-i Nübüvvet Meselesi, Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi, sayı 13-15, İstanbul, 1997.

⁵⁶ Bahâilîğin Emperyalist ülkelerle ilişkileri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülhamid, a.g.e., s. 141, 241-49; Ebu Zehra, a.g.e., s. 264-272.